

Овчинникова О. М.
молодший науковець, здобувач PhD,
кафедра економіки
факультету соціальних та гуманітарних наук,
Клайпедський університет

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-337-1-40>

ВІЙНА УКРАЇНИ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ НА ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Війна проти України, що триває, є найпомітнішим конфліктом у Європі після Другої світової війни та має низку геополітичних, економічних, інфраструктурних наслідків [1; 5]. Окрім людських жертв, протистояння має величезний вплив на довкілля, економіку та суспільство. Війна спровокувала хвилю подій із наслідками на глобальному рівні, особливо в енергетиці та продовольстві. Вона створює загрозу досягненню Цілей сталого розвитку ООН не лише для країн, які безпосередньо беруть участь у ньому, але й для інших країн, особливо тих, що розвиваються, які є більш вразливими до економічної кризи [2; 5].

За даними Всесвітньої продовольчої програми, у 2021 році Україна склала 50% соняшникової олії та 10% пшениці у загальному світовому експорті, ставши першим та шостим світовим виробником відповідно [3; 5]. Окрім безпосередніх внутрішніх наслідків та загроз продовольчій безпеці світу, війна також спричиняє кліматичну катастрофу в той час, коли світ намагається досягти кліматичних цілей [4; 5].

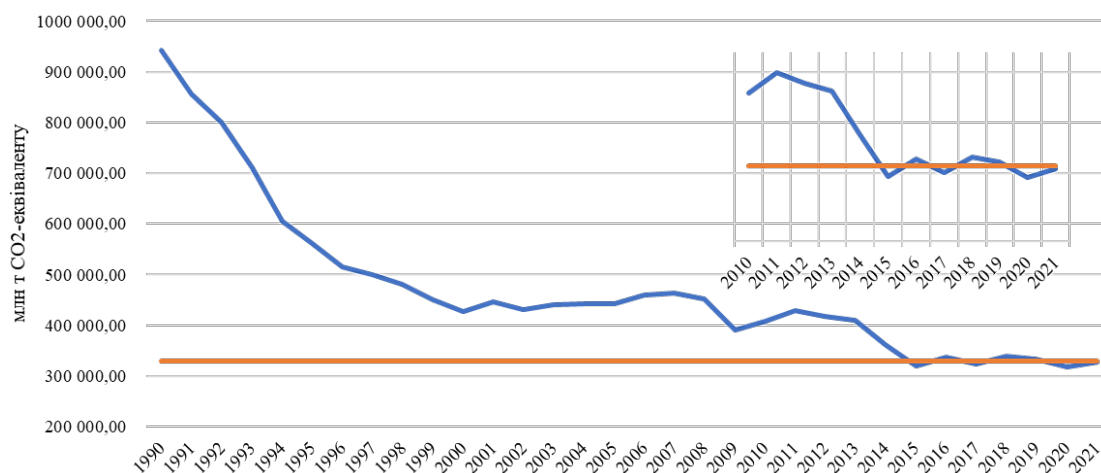
Кліматична криза спровокована глобальним потеплінням основним рушієм якого є викиди парникових газів [5; 5]. Як учасник боротьби із глобальними викликами 30-го липня 2021 року Уряд України прийняв рішення щодо скорочення викидів парникових газів до рівня 35% в порівнянні з 1990 роком до 2030 року [6; 5]. Відповідно до даних OECD [7; 5] викиди парникових газів України наступні:

Таблиця 1

Викиди парникових газів Україною, млн т CO₂-еквіваленту

Рік	Викиди парникових газів, млн т CO₂-еквіваленту	Відсоток викидів (до базового 1990-го року)	Зміна показника (до базового 1990-го року)
1990	942,8	100%	100%
2020	318,03	33.73%	-66,27%
2021	327,3	34.72%	-65,28%
2030	329,98	35%	-65%

Відповідно до статистичних даних наведених в таблиці 1, цільовий показник викидів парникових газів не має перевищувати 329,98 млн т CO₂-еквіваленту, що було досягнути вже у 2015 році (діаграма 1), але показник не є постійним.

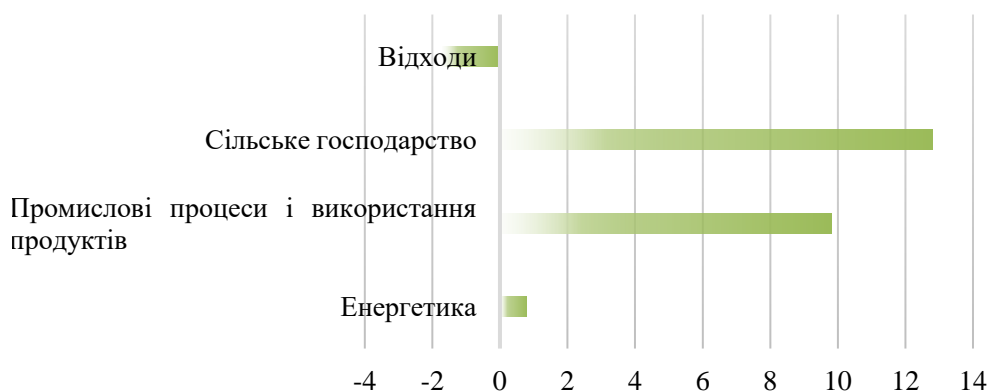
Діаграма 1. Викиди парникових газів Україною 1990–2021 рр., млн т CO₂-еквівалент

У порівнянні до 2020 року, у 2021 році викиди зросли на 2,9%. Відповідно до секторального розподілу, оприлюдненого Національним кадастром антропогенних викидів [8; 5], у 2021 році частка викидів у секторі сільського господарства зростає більше за інші (діаграма 2). За інших обставин інструментами боротьби із зростаючими викидами парникових газів мав би бути комплексний перехід до зеленої економіки, розвиток секторів блакитної економіки, впровадження кліматично розумного сільського господарства, що в дозволяють наблизитися до мети декарбонізації, пом'якшити та стримати кліматичні зміни.

У поясненні до рішення прийнятого Урядом щодо Цілей кліматичної політики України наводиться коментар Міністра захисту довкілля та природних ресурсів Романа Абрамовського. : «...Бездіяльність сьогодні може мати катастрофічні наслідки вже завтра. У тому числі, у вигляді шалених економічних збитків, які в сотні разів перевищуватимуть обсяг коштів, потрібних для поступового скорочення викидів...».

В глобальному контексті боротьба з кліматичними змінами є дороговказом при розробці політики, яка відповідає цілям сталого розвитку, прийнятого ООН 2015 року, що мала б бути реалізована до 2030 року. Зокрема ціль № 13 стосується пом'якшення наслідків кліматичних змін [9; 5]. Боротьба із зменшенням викидів парникових газів має глобальну мету зупинити підвищення температури земної поверхні вище, ніж на 1,5 °C від середньої температури у доіндустріальному періоді 1850–1900 років. За даними The Copernicus 160

Climate Change Service в жовтні 2023 року потепління становить 1,25°C [10; 5].

Діаграма 2. Зміна викидів ПГ відносно 2020 року, %

З початком повномасштабних воєнних дій на території України ситуація докорінно змінилася. Війна стимулювала пришвидшений перехід країн Європи до чистих джерел енергії та відмову від використання викопних джерел енергії. В Україні за попередніми підрахунками викиди CO₂ за 18 місяців війни сягнули 150 млн т CO₂-еквіваленту, що співрозмірно із викидами Бельгії, Чехії або Румунії за рік. Розрахунок складається із викидів пов'язаних із прямими бойовими діям та військовими перевезеннями (25%), викидами від пожеж (15%), викидами спричиненими міграцією цивільних осіб (2%), викидами пов'язаними із закриттям цивільного повітряного простору (12%), реконструкцією житла та інфраструктури (36%), диверсією на газопроводі Nord Stream (10%) [11; 5].

Війна між Україною та Росією, яка розпочалася наприкінці лютого 2022 року, має екологічні наслідки, і для водних ресурсів та управління ними. Продовження протистояння матиме численні негативні наслідки для сталого розвитку не лише в Україні, але й у глобальному масштабі, перешкоджаючи досягненню чистої води та санітарії, збереженню та сталому використанню водних ресурсів, а також енергетичній та продовольчій безпеці. Дев'яносто вісім відсотків водозбірної площі українських річок стікає до Чорного та Азовського морів, а решта 2% – до Балтійського моря [12; 5].

Знищення та руйнування об'єктів промислової інфраструктури (за час воєнних дій було знищено 85% вітрових та 50% сонячних електростанцій [13; 5]), переміщення чи закриття виробництв спотворить показники викидів парникових газів Україною, але суттєво відсуне фактичну здатність країни до боротьби із кліматичною кризою. Окрім викидів парникових газів, нагальною проблемою є масштабне руйнування природних екосистем країни. Станом на 2021 рік ліси

були здатні секвеструвати 10% загальних річних викидів парникових газів в Україні. REECFM (Regional Eastern Europe Fire Monitoring Center) припускає, що ліси України поглинають і зберігають 50 млн т CO₂-еквівалент щорічно. Це еквівалентно 15% викидів парникових газів в Україні у 2020 році. Вплив на накопичення вуглецю в інших природних і напівприродних екосистемах, зокрема на оброблюваних полях, що найбільше постраждали від ландшафтних пожеж під час війни, як і екологічні наслідки від підриву Каховської ГЕС ще належить оцінити [14; 5].

Якщо пошук шляхів до досягнення цілей сталого розвитку спрямований на збереження, варто прийняти рішення, чи фінансовий вимір має бути еталоном для оцінки сталості. Різногалузеві фахівці та експерти намагаються розробляти інструменти для оцінки збитків, завданих війною. Україна не єдина країна, де відбуваються процеси, які спотворюють шлях до загальної мети збереження сьогодення для майбутніх поколінь через збройні конфлікти (за визначенням сталого розвитку). Країни, де відсутні проблеми із забезпеченням першочергових потреб населення – безпеки, здоров'я, наявності житла, води, їжі, здатні до дій щодо трансформації економічних систем через інтегральну взаємодію від мікро до макрорівня (від формування свідомості до розробки і досягнення цілей). Громадяни країни, в середині яких точиться війна, мають інші пріоритети.

Концепція сталого розвитку розрізняє сильну та слабку стійкість [15; 5]. Сильна стійкість є уособленням екологічної стійкості, де головна увага приділяється навколишньому середовищу і майже не враховуються фінансові чи інші витрати на досягнення стійкості. Якість системи оцінюється через показники населення, ерозії ґрунтів, біорізноманіття та ін. Слабка стійкість враховує фінансові чи інші показники витрат і вигід, що передбачає компроміс між навколишнім середовищем та соціально-економічними вигодами. В слабкій стійкості наголос робиться на розподілі ресурсів, рівні споживання, а якість системи вимірюється фінансовими показниками.

Перш ніж Україна зможе інвестувати в зелений перехід, перейде до розбудови галузей блакитної економіки, запровадить методи кліматично-розумного сільського господарства, має бути відновлена стабільність. Поки цього не станеться, країна буде змушена продовжувати зосереджувати свою економіку на військових потребах. Першочерговим лишатиметься фінансовий вимір стану системи.

Очевидно, що необхідність стримати екологічну катастрофу та мінімізувати небезпеки, що посилилися внаслідок війни не допускає компромісних рішень та вимагає використання позиції сильної стійкості. Її втілення у життя потребує підтримки та залучення зацікавлених сторін, включаючи уряд, міжнародне співтовариство,

наукову спільноту, приватний сектор та громадянське суспільство. Взаємодія із останнім буде найважчою, оскільки наслідки війни, психологічно-моральний стан суспільства, індивідуальна трагедія кожного, хто піддався прямому чи опосередкованому впливу війни, відсуває екологічні проблеми на останнє місце після вирішення нагальних потреб. Якщо людські ресурси України здатні забезпечити потенціал для сталої трансформації, то першою чергою має бути забезпечена підтримка, відновлення та розвиток людських ресурсів. Відновлення України є викликом безпосередньо для країни та міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Rawtani, D., Gupta, G., Khatri, N., Rao, P. K., & Hussain, C. M. (2022). Environmental damages due to war in Ukraine: A perspective. *Science of The Total Environment*, 850, 157932. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.157932>
2. Pereira, P., Zhao, W., Symochko, L., Inacio, M., Bogunovic, I., & Barcelo, D. (2022). The Russian-Ukrainian armed conflict will push back the sustainable development goals. *Geography and Sustainability*, 3(3), 277–287. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2022.09.003>
3. The Importance of Ukraine and the Russian Federation for Global Agricultural Markets and the Risks aAssociated with the War in Ukraine (FAO, 10 June 2022). URL: <https://www.fao.org/3/cb9013en/cb9013en.pdf>
4. Russia's war in Ukraine is undermining global efforts to tackle the climate crisis, new report finds. <https://edition.cnn.com/2023/06/07/europe/ukraine-war-climate-change-impact-intl/index.html>
5. The Causes of Climate Change. <https://climate.nasa.gov/causes/>
6. Урядовий портал. «Уряд схвалив цілі кліматичної політики України до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-cili-klimatichnoyi-politiki-ukrayini-do-2030-roku/>
7. OECD. Greenhouse gas emission. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=air_ghg#
8. Національний центр обліку викидів парникових газів. <https://nci.org.ua/>
9. The Sustainable Development Goals Report 2023: Special Edition URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>
10. The Copernicus Climate Change Service URL: <https://climate.copernicus.eu/#:~:text=2023%20on%20track%20to%20become,monthly%20climate%20update%20from%20C3S.>
11. Lennard de Klerk. (2023) [Clim-damage-by-russia-war-12months](https://www.clim-damage-by-russia-war-12months)
12. Shumilova, O., Tockner, K., Sukhodolov, A., Khilchevskiy, V., De Meester, L., Stepanenko, S., Trokhymenko, G., Hernández-Agüero, J. A., & Gleick, P. (2023). Impact of the Russia–Ukraine armed conflict on water resources and water infrastructure. *Nature Sustainability*, 6(5), 578–586. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41893-023-01068-x>
13. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3599368-cerez-vijnu-v-ukraini-90-potuznostej-vitrovoi-energetiki-vivedeni-z-ekspluatacii-galusenko.html>
14. Conflict and environmental observatory. The climate crisis. URL: <https://ceobs.org/ukraine-conflict-environmental-briefing-the-climate-crisis/>
15. Bell, S., & Morse, S. (2012). *Sustainability Indicators* (0 ed.). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781849772723>